

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“กัลบก” คำนี้ น้อยคนจะทราบถึงความหมาย และคงมีคนไม่กี่คนที่ทราบว่ากัลบกเป็น อาชีพหนึ่งที่มีมานานตั้งแต่สมัยพุทธกาล “กัลบก” เป็นภาษาบาลี ตามพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน (2542:107) ได้ให้ความหมายของกัลบก ว่า ช่างตัดผม, ช่างโกนผม ฉะนั้น กัลบกมิได้หายไปไหนแต่ยังคงเป็นอาชีพที่ทุกคนรู้จักกันดีก็คืออาชีพช่างตัดผมนั่นเอง ในปัจจุบัน วิวัฒนาการเปลี่ยนไปจากเดิมเพราะรับอิทธิพลจากต่างชาติ ทรงผมมีมากขึ้นรวมถึงมีเรื่องของ ศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้อง ทุกคนจึงต้องตัดผมให้เข้ากับบุคลิกของตน ส่วนการตัดผมในอดีตเป็นการ บังบอกรูปร่าง และยังบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้นด้วย การตัดผมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ต่อชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ความเชื่อเรื่องการตัดผมในสมัยโบราณนั้น ได้แก่ ความเชื่อเรื่องการตัดผมในวันพุธที่ โบราณห้ามเอาไว้ โดยอ้างว่าตัดผมวันพุธเสียดจัญไรกินหัวแน่ เรื่องนี้จริงแล้ว โบราณเขาปรามไว้ เพื่อไม่ให้เหอเหิมทำตัวเทียมเจ้าเทียมนาย เพราะในสมัยก่อนนั้นช่างตัดผมหรือที่เรียกให้เพราะ พริ้งว่า “กัลบก” เข้าวังเพื่อปลงผมพระเกศาแต่บรรดาเจ้านายทุกวันพุธ โบราณถึงสอนและปราม ลูกหลานไม่ให้ตัดผมในวันพุธ (ชวัลย์ สิริพันธ์, 2548: [http://www. ThaitownUSA.com](http://www.ThaitownUSA.com)) คนไทยใน สมัยก่อนให้ความสำคัญกับการตัดผมตามวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีและคติความเชื่อ ต่าง ๆ มาแต่โบราณกาล ความเชื่อเรื่องการห้ามตัดผมในวันพุธนี้ ปัจจุบันยังมีให้เห็นบ้างตามร้าน ตัดผมบางแห่งที่ปิดร้านในวันพุธตามความเชื่อนี้

สังเกตว่า ช่างตัดผมต้องเดินทางเข้าไปตัดผมในวัง มิใช่เดินทางไปตัดผมกันที่ร้านตัดผม อย่างในปัจจุบัน จึงตรงกับคำกล่าวที่ว่า โบราณเมืองไทยไม่มีร้านตัดผม มีแต่ช่างตัดผมเดินทางไป หาลูกค้าเอง ช่างตัดผมชายเอาเครื่องมือห่อผ้าหรือใส่ล่วม ช่างหญิงเอาเครื่องมือใส่กะโล่หรือ กระบายเที่ยวเดินไปตามที่ต่าง ๆ ใครเรียกที่ไหนก็แวะตัดที่นั่น เครื่องมือตัดผมของช่างชายและ หญิงเหมือน ๆ กัน (ดูภาคผนวก ก หน้า 125 - 126) ได้แก่ ตะไกรไทย (หรือเรียกว่า มีดหยับมี ลักษณะเป็นโลหะชิ้นเดียว ดัดโค้งเข้าหากัน คล้ายใบไม้ ใบเดียว) มีดโกนจีน หวี ชีผึ้ง น้ำมันตานี (เป็นน้ำมันมะพร้าวที่เคี่ยวผสมด้วยชีผึ้ง น้ำมันหอม จะทำให้ผมตั้งแข็งและดำเงางาม) กระจก ส่วนของผู้หญิงนั้นมีเพิ่มอีกคือ เขม่า (ละอองดำเอามาผสมกับน้ำมันตานีใช้ทาผมให้ดำ) ไม้สอยไร กับฝุ่นเซ็ดไร (อเนก นาวิกมูล อ้างถึงใน สายทิพย์, 2545: <http://www.yingthai-mag.com>)

วิวัฒนาการทรงผมของคนไทยแต่ละยุคสมัยน่าสนใจศึกษาค้นคว้า ประเทศไทยแบ่งยุคสมัยได้ดังนี้ สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ซึ่งการไว้ทรงผมมีความแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อในแต่ละยุคสมัยนั้น ตัวอย่าง เช่น สมัยสุโขทัยทรงผมทั้งชายหญิงยังมุ่นผมกันโดยมาก สำหรับหญิงสาวที่ปล่อยผมยาวประบ่ากันบ้างแล้ว ฝ่ายชายจะปล่อยประบ่าบ้างก็บางโอกาส เช่นอยู่กับบ้านพักผ่อน (ประยูร ธิดิพันธ์, 2524: 146) ครั้งเข้ายุคสงครามชาติไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายต้องรบฟุ้งเพื่อรักษาเอกราช ชายหญิงต้องจับดาบพาดฟันกับอริราชศัตรู การแต่งกายจึงแปรผันไปบ้าง ผู้หญิงจึงตัดผมสั้นเพื่อปลอมตัวเป็นผู้ชาย จะได้สะดวกในการหนีภัย (ประยูร ธิดิพันธ์, 2524: 149) สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่ไทยต้องทำสงครามรบฟุ้งเรื่อยมา ดังนั้นการไว้ผมทั้งผู้หญิงผู้ชายจึงไม่เปลี่ยนแปลงจากเดิมมากนัก (พวงผกา คุโรวาท, 2540: 111) ในช่วงยุคเวลานี้ยังไม่ได้รับอิทธิพลเรื่องวัฒนธรรมทรงผมจากต่างชาติเลย

เมื่อเข้าสู่กรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเพราะต้องติดต่อทางการค้าและการทูตกับประเทศตะวันตก มีการตอบรับวัฒนธรรมการแต่งกายอย่างตะวันตก จะเห็นจากพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ดูภาคผนวก ก หน้า 123) ทรงไม่ไว้เกศามหาดไทย แต่ทรงฉลองพระองค์เสื้อนอกและสนับเพลาแบบฝรั่ง และในรัชสมัยนี้เมื่อราชทูตไปต่างประเทศ ก็มีการตัดผมตามแบบฝรั่ง เมื่อกลับมาประเทศไทยก็ตัดผมแบบมหาดไทย (อภิโชค แซ่ไคว้, 2524:31) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการแก้ไขวัฒนธรรม โปรดให้เปลี่ยนการไว้ผมทรงมหาดไทย มาไว้ผมยาวแล้วตัดอย่างฝรั่ง มีทั้งหัวแฉกและหัวเสย ส่วนสตรีในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 เลิกไว้ผมปักเปลี่ยนมาไว้ผมยาวทรงดอกกระพุ่ม ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้สตรีในราชสำนักปล่อยผมยาวตามอย่างตะวันตกแทนการไว้ผมทรงดอกกระพุ่ม (กรมศิลปากร, กองจดหมายเหตุ, 2525: 31 - 33) การเปลี่ยนแปลงทรงผมในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 จะเห็นได้ว่า ทรงผมกลายเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงสถานะของผู้คนในสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเริ่มต้นจากบุคคลในราชสำนักก่อน ทำให้ทราบอย่างชัดเจนถึงสถานะชนชั้นปกครองกับประชาชนทั่วไป

มาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 "ทรงผม" และ สมัยนิยมได้เปลี่ยนไปตามชาติตะวันตกมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงนิยมทำผมบ๊อบหรือตัดผมสั้นระดับหูตอกลาง สองข้างยาวเท่ากัน ย้อมดัดข้างหลังให้โค้งประดับคอ เรียกทรงซิงเกิล นิยมใช้โบว์ใหญ่ติดบนผม ส่วนผู้ชายยังคงเป็นทรงตามแบบตะวันตก (ภาคผนวก ก หน้า 124) (ศศิวิมล สันติราษฎร์ภักดี, 2546:157 -161) ในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้มีร้านตัดผมจำนวนมากขึ้น ดังอเนก นาวิกมูล (2546: 40) กล่าวถึงร้านตัดผมสำหรับผู้หญิงว่า ร้านตัดผมผู้หญิงก็ค่อย ๆ มีมากขึ้น บางรายลงโฆษณาใน

หนังสือพิมพ์ว่า รับผิดชอบตามแคตตาล็อก จะตัดชนิดอยู่ทน 1 เดือน หรือทนถึง 6 เดือนก็ได้ จะเห็นว่า ร้านตัดผมมีเพิ่มมากขึ้นตามกระแสนิยม เพราะประเทศไทยเริ่มมีการติดต่อกับต่างชาติมากขึ้น ผู้นำประเทศก็มีความคิดตามอย่างตะวันตกมากขึ้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงทรงผมในยุคสมัยนี้ มิได้เปลี่ยนแปลงเฉพาะในรั้วในวัง แต่เริ่มแพร่ขยายสู่ประชาชนด้วย

เมื่อการตัดผมกลายเป็นสินค้า จึงมีร้านตัดผมเพิ่มมากขึ้น คนไทยจึงได้รับความคุ้มครองอาชีพจากรัฐ กล่าวคือ พ.ศ. 2478 – 2479 รัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามออกกฎหมายหลายฉบับเพื่อคุ้มครองอาชีพบางประเภทสำหรับคนไทย และเป็นการศึกษาไม่ให้คนงานจีนมาแย่งงานจากคนไทย และในปี พ.ศ. 2482 มีการออกกฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครองอาชีพหลายอาชีพสำหรับคนไทยโดยเฉพาะ เช่น อาชีพหาบเร่ ขายอาหาร ตัดผม ขับสามล้อ การค้าหามู และการจ้างงานในโรงฆ่าสัตว์ การบังคับใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ไม่ได้เข้มงวดหรือมีประสิทธิภาพมากนัก (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2539: 309 – 310) และในปี พ.ศ. 2485 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ออกนโยบายรัฐนิยม กระทรวงมหาดไทยออกประกาศแนะนำการแต่งกายของประชาชนว่า “การแต่งกายเป็นระเบียบและสุภาพเป็นการเชิดชูวัฒนธรรม และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติให้พัฒนา รัฐบาลจึงขอให้ชาวไทยทั้งชายหญิงร่วมใจกันส่งเสริมและปฏิบัติตามรัฐนิยมโดยเคร่งครัด” เวลานั้นสภาพวัฒนธรรมแห่งชาติออกระเบียบการแต่งกายของผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น พนักงานเสิร์ฟอาหาร ในร้านอาหารรวมถึงช่างตัดผมชายหญิง นอกจากนั้นยังประกาศไม่ให้เป็นโทษให้ประชาชนโกนหัว ใส่หมวก แขนกหรือโพกหัว และในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกกฎหมายบังคับทุกคนสวมหมวก เรียกว่า “สมัยมานาน่าไทย” (ศศิวิมล สันติราษฎร์, 2546: 164)

ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ในยุคของจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี กำหนดอาชีพสงวนของคนไทยไว้หลายอาชีพ โดยให้เหตุผลว่า “โดยคณะปฏิวัติพิจารณาเห็นว่าในปัจจุบันนี้ ได้มีคนต่างด้าวประกอบธุรกิจอยู่ในราชอาณาจักรเป็นจำนวนมากและทวีขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับประชาชนชาวไทยมีความสามารถทั้งในด้านวิชาการและกำลังเงินที่จะประกอบธุรกิจสาขาต่าง ๆ ได้มากขึ้น สมควรกำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเพื่อรักษาดุลอำนาจทางการค้า และเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อให้การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นส่วนรวม” ในเวลานั้นอาชีพช่างตัดผมเป็นหนึ่งในอาชีพสงวนที่ปรากฏในบัญชีท้ายประกาศของคณะปฏิวัติ บัญชี ก. หมวด 3 (7) (ดูภาคผนวก ข หน้า 137) ซึ่งทำให้มีร้านเสริมสวย และช่างตัดผมมากมายทั่วประเทศ เพราะสามารถประกอบอาชีพนี้ได้โดยอิสระ หลังจากมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 ซึ่งระบุให้อาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพสงวนของคนไทย

จากกลไกช่างตัดผมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชนชั้นทางสังคม ในการตัดผมให้กับคนในวังหรือคนเฉพาะกลุ่ม เมื่อการไว้ทรงผมมีการเปลี่ยนแปลงจากการรับอิทธิพลตะวันตกเข้ามาใกล้

กลายเป็นอาชีพในสังคมจนกระทั่งมาสู่ธุรกิจทำผม ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับประชากรจำนวนมาก อีกทั้งมีการออกกฎหมายช่วยคุ้มครองอาชีพช่างตัดผมให้เป็นอาชีพสงวนของคนไทย กลับกันในปัจจุบันได้พัฒนาฝีมือมากขึ้น เพราะในปัจจุบันคนกรุงเทพฯ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ผ่านการศึกษามาจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากอังกฤษและยุโรป มองเห็นความสำคัญของ “ผม” มากขึ้น เพราะนอกจาก “ผม” จะเป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างบุคลิกภาพแล้ว “ผม” ยังได้กลายมาเป็นแฟชั่นที่พึงยึดถือและปฏิบัติตาม เช่นเดียวกับแฟชั่นของเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายอีกด้วย (อรชุน นาคะสุนทร, 2548)

อาชีพกัลบกหรือช่างตัดผมในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะผมเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต และทรงผมยังบอกถึงฐานะ ตำแหน่ง หน้าที่การงานของบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และ “ผม” กลายเป็นเครื่องมืออีกชิ้นหนึ่งที่ชนชั้นผู้ปกครองในเมืองไทยนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง และเศรษฐกิจของชาติ แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดให้เจ้านายฝ่ายใน และขุนนางเปลี่ยนแปลงการแต่งกายรวมทั้ง “ทรงผม” เพราะทรงเห็นว่าทรงผมของผู้คนในเวลานั้นไม่แสดงถึงความเป็นประเทศที่เจริญแล้ว ทรงต้องการให้ประเทศตะวันตกเห็นว่าสยามมีความเจริญทัดเทียมประเทศตะวันตกเช่นกัน ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา “ทรงผม” อาจลดบทบาทในการแสดงฐานะของบุคคลในสังคมลง แต่หลังจากประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 281 กำหนดให้อาชีพช่างตัดผมเป็นอาชีพสงวนของคนไทย ทำให้คนไทยมีอาชีพเฉพาะของคนไทยเอง โดยอาชีพช่างตัดผมเป็นที่สนใจ วัฒนธรรมเกี่ยวกับผมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การตัดผมจากกัลบกที่มีเฉพาะในวังและชนชั้นสูง ได้กระจายสู่สามัญชน มีการเปิดร้านเสริมสวยเพื่อประกอบเป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง เนื่องจากร้านเสริมสวยเป็นธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อมที่ให้บริการด้านความสวยงามสามารถเปิดให้บริการแก่ประชาชนโดยใช้เงินทุนน้อย จึงเกิดผู้ประกอบการหน้าใหม่ขึ้น และเกิดร้านเสริมสวยขึ้นมากมายในยุคนี้ จึงเกิดการแข่งขันสมบูรณ์ในช่วงหลังการปฏิวัตินี้ แต่องค์กรที่มีอำนาจของรัฐไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์เพื่อมาควบคุมมาตรฐานของการประกอบอาชีพช่างตัดผม เหมือนกับอาชีพบางอาชีพ เช่น แพทย์ ทนายความ หรือนักบัญชี ทำให้การประกอบอาชีพช่างตัดผมไม่มีมาตรฐานไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควรจะเป็น อีกทั้งอาชีพแพทย์ ทนายความที่ยกตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วนั้น มีหลักสูตรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

สำหรับอาชีพช่างตัดผม จะมีการเรียนการสอนก็เพียงแค่การศึกษานอกโรงเรียน หรือเป็นเพียงหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นเท่านั้น ถึงแม้ว่าธุรกิจทำผมจะเป็นธุรกิจบริการที่มีศักยภาพพอที่จะแข่งขันในตลาดโลกได้ ทั้งยังเป็นธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการและประเทศอย่างมหาศาล ความสามารถของช่างผมไทย และการให้บริการก็เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ช่างตัดผมไม่ใช่อาชีพสงวนของคนไทยอีกต่อไป ช่างตัดผมจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการแข่งขันกับธุรกิจข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนในเมืองไทยได้ และผู้ดำเนินธุรกิจก็ยัง

ขาดทักษะในด้านการจัดการและไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาธุรกิจทำผมอย่างจริงจัง การศึกษาของช่างตัดผมไทย ควรที่จะได้รับการเอาใจใส่ต่อหลักสูตรการสอนที่มีใหม่เพียงแค่ออนทักษะการตัดผมการตัดผม แต่ควรจะได้รับการศึกษาด้านต่าง ๆ เช่น ธุรกิจ กฎหมาย เทคโนโลยีที่ทันสมัย การบริการ เป็นต้น

อิทธิพลจากต่างชาติในเรื่องของแฟชั่น ความทันสมัย ทำให้คนทั่วไปสนใจดูแลตนเอง และเข้าร้านเสริมสวยมากขึ้น ช่างตัดผมมีบทบาททางเศรษฐกิจสังคมไทยเพิ่มขึ้น และทุนนิยมทำให้เกิดผู้ประกอบการใหม่ มีการแข่งขันสูง มีการเปิดร้านตัดผมขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นตรอกซอกซอย ร้านขนาดเล็กขนาดใหญ่ และเมื่อมีทุนนิยมต่างชาติเข้ามาเกี่ยวข้องกับธุรกิจทำผมในประเทศไทยเพิ่มขึ้น เนื่องจากมิได้เป็นอาชีพที่สงวนสำหรับคนไทยอีกแล้ว จะเห็นได้จากร้านเสริมสวยที่มีชื่อเสียงมาจากต่างประเทศหรือในระบบแฟรนไชส์ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ดูแลเส้นผมชนิดต่าง ๆ ที่เข้ามาวางขายและโฆษณาแฝงในร้านเสริมสวยมากขึ้น

สำหรับช่างตัดผมในยุคนี้ นอกจากการฝึกอบรมให้ช่างมีทักษะทางวิชาชีพแล้ว ยังต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับรูปแบบของร้านด้วยการฝึกอบรมให้ช่างตัดผม เป็นผู้ให้ความบันเทิงกับลูกค้า มีความรอบรู้ทั้งด้านแฟชั่น การเงิน การเมือง จิตวิทยา รวมถึงการพัฒนาทางอาชีพโดยการให้ทุนศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี "การศึกษาจะยกระดับคนและลดช่องว่างความขัดแย้งทางความคิด" ถือเป็นมุมมองเปิดกว้างของผู้บริหารรุ่นใหม่ (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2548) ซึ่งแนวคิดของร้านชลาชลตรงกับ "ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาในเชิงธุรกิจ" ของ Schumpeter โดยทฤษฎีนี้เน้นการรวบรวมสิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับบริษัทใหม่ ๆ และนั่นก็จะไม่ทำให้บริษัทเก่า ๆ เดือดร้อน เนื่องจาก สิ่งใหม่ ๆ นั้นมีพื้นฐานมาจากสิ่งเก่า ๆ (Schumpeter, 1911: 66) และนี่ก็เป็นแนวคิดที่ชลาชลได้เริ่มทำร้านใหม่ แต่ยังคงร้านเดิมไว้ กล่าวคือ โมเดลธุรกิจของร้านชลาชลเป็นการบริหารจัดการนอกตำรา MBA แต่หลายอย่างที่เขาทำเป็นการเรียนรู้เลียนแบบ MBA ไม่ว่าจะเป็นการจัดกลุ่มเป้าหมายด้วยรูปลักษณ์ของร้านชลาชลที่ต่างกันออกไป (ผู้จัดการรายสัปดาห์, 2548)

ผู้ทำวิทยานิพนธ์เล็งเห็นความสำคัญของ "กัลบก" หรือช่างผม ซึ่งเป็นอาชีพที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง จากวิวัฒนาการของกัลบกที่เดินตัดผมตามบ้าน หรือเข้าไปตัดผมให้กับเจ้านายในวัง จนกระทั่งมีร้านตัดผมชาย ร้านตัดผมหญิง จนกระทั่งเป็นธุรกิจทำผมจนครบวงจรความงาม ธุรกิจทำผมเป็นเรื่องที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องการศึกษารวบรวมวิวัฒนาการบทบาทของอาชีพช่างตัดผมในเชิงประวัติศาสตร์ด้านต่าง ๆ เช่น การให้ความสำคัญต่อทรงผมและการตัดผม การเปิดร้านเสริมสวย การเข้าสู่ธุรกิจการค้า ผลิตภัณฑ์ดูแลเส้นผม รวมถึงการศึกษานโยบายของรัฐ เพื่อหาแนวทางสำหรับช่างตัดผมไทย ให้สามารถประกอบธุรกิจแข่งขันกับกระแสทุนนิยมต่างชาติได้เป็นอย่างดี จากแนวคิดของ Schumpeter ในการใช้นวัตกรรมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่าง

เหมาะสมจะมีผลต่อการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์ รวมทั้งการใช้การค้นคว้าวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ในการทำการตลาด

เพื่อให้อาชีพช่างตัดผมได้รับการยอมรับจากสังคมมากกว่าที่เป็นอยู่ จึงได้ศึกษานโยบายของรัฐที่มีผลกระทบต่ออาชีพช่างผมไทย อาชีพนี้ควรจะเป็นอาชีพสงวนของไทยต่อไปหรือไม่ ต้องมีสถาบันแพ้นหรือมหาวิทยาลัยรองรับอาชีพช่างตัดผมหรือไม่ และศึกษาหาแนวทางในการจัดตั้งสภาช่างผมไทยให้อาชีพช่างผมมีมาตรฐานสากล เป็นอาชีพที่น่าชื่นชมและยกย่องต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติธุรกิจทำผมจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการแบ่งยุคสมัยตามกรอบของเศรษฐศาสตร์การเมือง
2. เพื่อศึกษานโยบายของรัฐในแต่ละยุคที่มีผลกระทบต่อธุรกิจทำผม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเวลา ผู้ทำวิทยานิพนธ์ต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของอาชีพช่างตัดผมไทยและนโยบายของรัฐที่มีต่ออาชีพช่างตัดผมใน 4 ยุค คือ
  - ยุคแรก พ.ศ. 2398 มีการเซ็นสัญญาในสนธิสัญญาเบาริง ทำให้มีการติดต่อซื้อขายกับตะวันตกมากขึ้น ตามข้อตกลงในการสนธิสัญญานั้น การเปลี่ยนแปลงเริ่มต้น
  - ยุคที่สอง ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2501 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คนไทยเริ่มประกอบอาชีพช่างตัดผม ที่มีทั้งลักษณะทางวัฒนธรรมตามนโยบายของรัฐและกฎหมายในการควบคุมผู้ประกอบการอาชีพนี้
  - ยุคที่สาม พ.ศ. 2501 – พ.ศ. 2540 เป็นยุคของความทันสมัย เมื่อผู้นำประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นิยมในประเทศตะวันตก มีการตอบรับอิทธิพลชาวตะวันตก ร้านตัดผมกลายเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองชาวตะวันตก จนกระทั่งประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ
  - ยุคที่สี่ พ.ศ. 2540 – ปัจจุบัน หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 มาตรา ๑๐ บทบัญญัติมาตรา ๕ มาตรา ๘ มาตรา ๑๕ มาตรา ๑๗ และมาตรา ๑๘ ไม่ใช่บังคับแก่คนต่างด้าวที่ประกอบธุรกิจ ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้โดยได้รับอนุญาตจากรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการเฉพาะกาล คนต่างด้าวที่ประกอบธุรกิจตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ โดยสนธิสัญญาที่ประเทศไทยเป็นภาคี หรือมีความผูกพันตามพันธกรณีให้ได้รับยกเว้น จากการบังคับใช้บทบัญญัติแห่งมาตราต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในวรรคหนึ่ง เมื่อประเทศสัญชาติของคนต่างด้าวนั้นได้ดำเนินการให้ข้อผูกพันตามสนธิสัญญา มีผลใช้บังคับในการให้สิทธิคนชาติของคู่สัญญา หรือภาคี รวมถึงคนไทยและวิสาหกิจของคนไทย เข้าไป

ประกอบธุรกิจในประเทศของตนได้แล้วเท่านั้น จากมาตราดังกล่าว รัฐไม่ได้คุ้มครองอาชีพช่างตัดผมอีกต่อไป นอกจากนั้นยังมีการหลั่งไหลเข้ามาของทุนจากต่างชาติ

2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ผู้ทำวิทยานิพนธ์ มุ่งวิเคราะห์ถึงความสำคัญของอาชีพช่างตัดผมไทยต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทย ความสัมพันธ์ในการสนับสนุนธุรกิจบริการด้านอื่น ๆ ในประเทศไทย เช่น การท่องเที่ยว ธุรกิจแฟชั่น รวมทั้งอิทธิพลของทุนจากต่างชาติและผลกระทบที่มีต่อธุรกิจเกี่ยวกับช่างตัดผมในเมืองไทย อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางของช่างตัดผมไทยทั้งในปัจจุบัน และในอนาคตต่อไป

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ธุรกิจทำผม หมายถึง การให้บริการตัดผมทั้งบุรุษและสตรีครอบคลุมถึง การออกแบบทรงผม ตัดผม สระผม ซอยผม ย้อมผม และการเสริมสวย อื่น ๆ จัดแต่งผม ให้การบำรุงรักษาหนังศีรษะให้กับลูกค้า และจัดหาวิกผมหรือผมปลอมให้กับลูกค้าตามความต้องการ โดยมีชื่อเรียกตามลักษณะการกระทำได้ดังนี้ ช่างตัดผม ช่างเสริมสวย ช่างสระผม ช่างซอย เป็นต้น มีร้านตัดผมเป็นสถานที่ให้บริการแก่ลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการเกี่ยวกับเส้นผม โดยมีชื่อเรียกตามยุคสมัยและเรียกตามลักษณะของร้าน เช่น ร้านทำผม ร้านเสริมสวย ร้านบาร์เบอร์ ร้านชาลอน

1.5 ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เกี่ยวกับสถาบันและองค์การที่มีบทบาทในการทำธุรกิจทำผมในประเทศไทย ซึ่งได้อาศัยกรอบความคิดจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของ Joseph Schumpeter

จากนั้นศึกษาผลกระทบที่มีต่อธุรกิจทำผม พฤติกรรมการทำผม และแนวทางในจัดตั้งสภาช่างผมไทย

1.5.1 กระบวนการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.5.1.1. ศึกษาจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องเรื่องผม ทรงผม ร้านตัดผม ในทุกบริบทความงานวิจัย ข้อบังคับ กฎหมาย

1.5.1.2. ศึกษาการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกช่างตัดผมที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในกลุ่มอาชีพช่างตัดผม และมีร้านเสริมสวยเป็นของตัวเอง ช่างตัดผมทั่วไป (ช่างที่ไม่มีชื่อเสียง) รวมถึงช่างตัดผมอิสระ ที่มีประสบการณ์ทำงานไม่ต่ำกว่า 20 ปี

1.5.1.3. ศึกษาจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับความต้องการของผู้รับบริการร้านทำผมประเภทร้านชาลอนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

1.5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.5.2.1. งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งได้อาศัยกรอบความคิดจากทฤษฎีของ Schumpeter จากนั้นศึกษาผลกระทบที่มีต่อธุรกิจการทำผม พฤติกรรมการทำผม และทุนนิยมต่างชาติ

1.5.2.2. ใช้การศึกษาเชิงปริมาณอย่างง่ายเป็นส่วนประกอบ กล่าวคือ ใช้การสำรวจตัวอย่างจากแบบสอบถามและหาค่าทางสถิติอย่างง่าย ได้แก่ สถิติร้อยละ (Percentage)

1.5.3 ลำดับขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล

1.5.3.1. ศึกษาจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องของเรื่องผม ทรงผม ร้านตัดผม ในทุกบริบทความงานวิจัย ข้อบังคับ กฎหมาย

1.5.3.2. ศึกษาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกช่างตัดผมที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับ และมีร้านเสริมสวยเป็นของตัวเอง ช่างตัดผมทั่วไป (ช่างที่ไม่มีชื่อเสียง) รวมถึงช่างตัดผมอิสระ

1.5.3.3. ศึกษาจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับความต้องการของผู้รับบริการร้านทำผมประเภทร้านชาลอนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

1.5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสถิติ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลสถิติในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ในการสอบถามความคิดเห็นของผู้รับบริการร้านทำผมประเภทร้านชาลอนโดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของผู้รับบริการร้านเสริมสวย

1.5.5 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ลูกค้าที่เข้ารับบริการร้านเสริมสวยในกรุงเทพฯ และปริมณฑล จำนวน 1,000 คน

1.5.7 สูตรการหาค่าเฉลี่ย

$$\text{สูตรการหาค่าเฉลี่ย} \quad \bar{X} = \frac{\sum fX}{\sum f}$$

เมื่อ $\bar{X}$	แทน	ตัวกลางเลขคณิต
$\sum fX$	แทน	ผลรวมทั้งหมดของความถี่คูณคะแนนในช่วงเดียวกัน
$\sum f$	แทน	จำนวนทั้งหมด ($\sum f = N$)

1.5.8 เกณฑ์เทียบระดับความคิดเห็น

เกณฑ์เทียบระดับความคิดเห็นซึ่งอยู่ในแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 5 ระดับ (Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด มีคะแนนเป็น 5 4 3 2 และ 1 โดยมีเกณฑ์การตีความหมายค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ ของคะแนนความคิดเห็นซึ่งจะนำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามมาคำนวณหาค่าเฉลี่ยเพื่อทำการประเมินผลรวมของคะแนนทั้งหมดนำมาเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535:100)

ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
4.51 – 5.00	มากที่สุด
3.51 – 4.50	มาก
2.51 – 3.50	ปานกลาง
1.51 – 2.50	น้อย
1.00 – 1.50	น้อยที่สุด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อนำเสนอประวัติทรงผมและร้านตัดผมของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินอาชีพที่เหมาะสมแก่ช่างตัดผมไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการอาชีพนี้ทั้งหมด รวมถึงผู้ใช้บริการ และเศรษฐกิจของชาติโดยรวม